Johanna Vainiomäki 21.10.2022

Eduskunnan ympäristövaliokunta
YmV@eduskunta.fi

Eduskunnan ympäristövaliokunta, kirjallinen asiantuntijalausunto

HE 183/2022 vp Lausunto hallituksen esityksestä laiksi ympäristövahinkorahastosta ja siihen liittyviksi laeiksi

Pyydettynä lausuntona luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi ympäristövahinkorahastosta Metsäteollisuus ry toteaa seuraavaa:

Metsäteollisuus ry kannattaa hallituksen esitystä ympäristövahinkorahaston perustamisesta, mutta pyytää kiinnittämään huomiota seuraaviin esityksen ja sen valmistelun epäkohtiin:

- Ympäristövahinkorahaston perustamisessa on kyse merkittävästä muutoksesta, jonka toimivuudesta ei ole takuita. Rahaston hyväksyttävyys, toimivuus ja tarkoituksenmukaisuus tulee varmistaa säännöllisin väliajoin. Yhteisen tahtotilan perusteella pitää tulevaisuudessa olla valmius muuttaa puutteellisesti tai huonosti toimivat ympäristövahinkorahaston elementit.
- Ympäristövahinkorahaston toimintaan liittyvän neuvottelukunnan nimeäminen heti rahaston alkuvaiheesta lähtien on välttämätöntä, jotta varmistetaan maksuvelvollisten toiminnanharjoittajien ja muiden sidosryhmien näkemysten huomioiminen rahaston toimintaa arvioitaessa ja kehitettäessä.
- Lakiesityksessä on edelleen mukana elementtejä, joissa aiheuttaja maksaa -periaate ei toteudu. Mikäli lakiehdotusta perustellaan aiheuttaja maksaa -periaatteella, tulisi maksajien joukosta löytyä kaikki sellaiset yhteiskunnan toimijat, joiden aiheuttamien vahinkojen perusteella ympäristövahinkorahastosta maksetaan korvauksia.
- Muutosten taloudellisia vaikutuksia toiminnanharjoittajille on ollut vaikea hahmottaa koko lainsäädäntöhankkeen ajan, sillä maksujen määräytymisen perusteita ei ole missään vaiheessa riittävän selkeästi avattu. Valitettavaa on, että tilanne on edelleen epäselvä.
- Rahaston pääomarajojen tulisi järjestelmän hyväksyttävyyden näkökulmasta olla ehdotettua huomattavasti maltillisemmat. Ympäristövahinkorahaston pääomarajan alarajan tulisi olla10 miljoonaa euroa ja ylärajan 15 miljoonaa euroa.
- Vastuullisten yritysten kollektiivinen vastuu ei voi olla kuinka laaja tahansa. Rahastosta maksettavan kertakorvausmäärän tulisi olla suhteutettu rahaston pääomarajoihin. Rahastolle esityksessä ehdotettu ylempi pääomaraja on 30 miljoonaa, mikä tarkoittaisi sitä, että yksi vahinko voisi tyhjentää kerralla koko

rahaston pääoman. Järjestelmän hyväksyttävyyden näkökulmasta tapauskohtaisen korvauksen enimmäismäärän ei tulisi ylittää rahaston alempaa pääomarajaa. Lisäksi rahastosta maksettaville vuosittaisille korvauksille tulisi asettaa kohtuullinen katto.

Ympäristövahinkorahasto merkittävä muutos, toimivuus varmistettava

Ympäristövahinkorahastoesityksessä on kyse suurista muutoksista, kun kaksi pitkään toiminutta järjestelmää (öljysuojarahasto sekä pakollinen ympäristövahinkovakuutus) ajetaan alas ja perustetaan yksi yhteinen ympäristövahinkorahasto toissijaisille ympäristövahingoille.

Lainsäädäntöhankkeen eri vaiheissa on kuultu hankkeen sidosryhmien edustajia ja kuulemisten perusteella on tehty oikeansuuntaisia muutoksia ja tarkennuksia ehdotukseen (esim. poistettu ns. PIMA-vahinkopykälä ehdotuksesta). Edelleen ehdotus pitää sisällään kuitenkin myös sellaisia epäselvyyksiä, jotka ovat olleet keskustelussa koko lainsäädäntöhankkeen ajan, mutta joihin ei ole saatu riittävää selkeyttä.

Maksujen määräytyminen on ollut koko lainsäädäntöhankkeen ajan epäselvä aihe ja aiheuttaa toiminnanharjoittajien keskuudessa edelleen muutosten kustannusvaikutuksiin liittyvää epätietoisuutta. Metsäteollisuus ry painottaa, että vuotuisten maksujen määräytymisen tulisi olla selkeää ja yksiselitteistä**.** Lisäksi esimerkiksi rahaston pääomarajat sekä rahastosta maksettavien tapauskohtaisten kertakorvausten suuruus herättävät kysymyksen siitä, miten suureksi voi kasvaa vastuullisesti toimivien yritysten rahastomuotoinen kollektiivinen vastuu. Pitkällä aikavälillä riski kustannusten merkittävälle nousulle on ilmeinen.

Uuden ympäristövahinkorahaston hyväksyttävyyden, toimivuuden ja tarkoituksenmukaisuuden varmistamiseksi tulisi pykälään 25 (*Hallituksen tehtävät, päätösvaltaisuus ja asioiden ratkaiseminen*) lisätä velvollisuus rahaston säännöllisestä toimivuustarkastelusta sekä sen pohjalta ylläpidettävästä rahaston kehittämissuunnitelmasta.

Ympäristövahinkorahaston toimintaan liittyvän neuvottelukunnan nimeäminen heti rahaston alkuvaiheesta lähtien on välttämätöntä, jotta varmistetaan maksuvelvollisten toiminnanharjoittajien ja muiden sidosryhmien näkemysten huomioiminen rahaston toimintaa arvioitaessa ja kehitettäessä. Yhteisen tahtotilan tulee olla valmis tulevaisuudessa muuttamaan puutteellisesti tai huonosti toimivat ympäristövahinkorahaston elementit.

Vastuullisten yritysten ei kuuluisi maksaa vastuuttomien tahojen kuluja

Uuden järjestelmän tarkoituksena lakiehdotuksen mukaan on, että toiminnanharjoittajan ympäristövelvoitteet tulevat mahdollisimman pitkälle hoidetuksi ilman valtion taloudellista väliintuloa aiheuttaja maksaa -periaatteen mukaisesti. Lakiehdotusluonnoksessa on kuitenkin edelleen mukana elementtejä, joissa aiheuttaja maksaa -periaate ei toteudu (esim. kuljetusvahingot). Metsäteollisuus ry ei pidä oikeudenmukaisena sitä, että

vastuullisesti toimivat yritykset maksavat vastuuttomille yrityksille, toimialoille tai yksityishenkilöille kuuluvia kuluja.

Mikäli lakiehdotusta perustellaan aiheuttaja maksaa -periaatteella, tulisi maksajien joukosta löytyä kaikki sellaiset yhteiskunnan toimijat, joiden aiheuttamien vahinkojen perusteella ympäristövahinkorahastosta maksetaan korvauksia. Tästä esimerkkinä ehdotukseen sisältyvät kuljetukset, jotka ovat laajasti korvauksen piirissä, mutta kuljetustoimiala kuitenkin on maksuvelvollinen vain liikennepaikkojen osalta. Metsäteollisuus ry:n näkemys on, että maksuvelvoite tulisi ulottaa laajasti koskemaan kuljetustoimialaa tai kuljetusvahingot tulisi poistaa korvausten piiristä kokonaan.

Maltillisemmat pääomarajat ja katto maksettaville korvauksille

Nykyisen ympäristövahinkovakuutusjärjestelmän kustannukset ovat olleet suhteettoman kalliit toteutuneisiin korvaussummiin verrattuna. Tältä osin rahastoiva malli vastaa paremmin tarkoitustaan. Metsäteollisuus ry:n mukaan rahaston pääomarajojen sekä rahastosta maksettavan kertakorvauksen tulee kuitenkin olla ehdotettua huomattavasti maltillisemmat. Lisäksi vuosittaiselle korvausmäärälle tulee asettaa katto, jotta rahaston maksuvalmius säilyy eikä rahastosta muodostu pohjatonta kaivoa.

Pääomarajojen määräytymistä ei ole lainsäädäntöprosessin aikana riittävästi perusteltu. Metsäteollisuus ry pitää esityksessä ehdotettuja rajoja liian korkeina. Järjestelmän hyväksyttävyyden näkökulmasta pääomarajojen tulisi maksimissaan olla alarajan osalta 10 miljoonaa euroa ja ylärajan osalta 15 miljoonaa euroa.

Yritysten kollektiivisella vastuulla tulee olla tiukat rajat. Ehdotuksessa esitettyyn takaisinmaksuvelvoitteeseen suhteutettuna rahastosta maksettavan kertakorvauksen yläraja (30 miljoonaa) on ehdottomasti liian korkea. Vastaavasti vuosittaisen korvausmäärän katon puuttuminen on selkeä rahaston toimintakykyä heikentävä tekijä. Metsäteollisuus ry:n näkemyksen mukaan tapauskohtainen yksittäinen korvaus ei saa ylittää alinta pääomarajaa, eivätkä vuotuiset korvaukset ylintä pääomarajaa.

Metsäteollisuus ry

Paula Lehtomäki
toimitusjohtaja